

18.10.2019.

Valsts prezidenta Egila Levita uzruna grāmatas “Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu” atvēršanas svētkos

Cienījamie grāmatas autori!

Cienījamie klātesoši!

Un īpaši uzrunāšu profesoru Baloža kungu, kurš ir šī projekta iniciators. Pateicoties viņa neatlaidībai, mēs esam sagaidījuši šīs grāmatas realizāciju.

I

Man jāsaka, ka sabiedrības vērtējums par tiesu darbu lielā mērā veidojas ar mediju starpniecību. Līdz ar to tiesu prestiža celšana un uzticamības vairošana sabiedrībā ir arī “ceturtais varas” atbildības jautājums.

Objektīva tiesu darba atspoguļošana ir saistīta ar žurnālista izpratni par taisnīgumu un tiesiskumu, kā arī ar viņa subjektīvo interesi izmeklēt un atspoguļot vispusīgi notiekošo.

Tiesas darba vērtējumu nereti dod pats žurnālists, jo sabiedrība, bieži vien lasot ziņu virsrakstus, šādi saņem īsu un nekonkrētu vēstījumu, ko pēc tam tālāk interpretē dažādi. Taču izvērstā un patiesa vēstījuma pamatā ir žurnālista spēja un prasme notikumus atspoguļot un uztvert, balstoties uz savstarpējo komunikāciju, uz kritisku vērtējumu un ideālā gadījumā arī uz savstarpējo uzticēšanos.

II

Man jāsaka, ka uzticība demokrātiskā sabiedrībā ir ļoti svarīgs, un es pat teiktu – centrālais kapitāls, uz kā balstās demokrātijas politiskā iekārta. Ja mēs kā vēlētāji vispirms dodam savu uzticību parlamentāriešiem un parlamentārieši dod uzticību parlamentārā demokrātijā valdībai, tā ir uzticība “uz kredīta”. Ja “kredīts tiek atmaksāts” tā, kā uzticības devējs to ir gribējis, tad, protams, šī uzticība turpinās. Ja “kredīts netiek atmaksāts”, tādā gadījumā, protams, valsts prestižs un faktiski valsts funkcionētspēja gūst traumas.

Arī attiecībā uz tiesu centrāls jautājums ir uzticība. Šajā gadījumā tiesa atšķirībā no politiskās varas netiek vēlēta, bet mēs uzticamies tiesneša profesionalitātei. Mēs, sabiedrības locekļi, varbūt neiedziļināties spriedumā un argumentācijā, bet mēs sakām: “Ja tiesnesis tā ir nolēmis, tad acīmredzot tas būs taisnīgi un pareizi.”

Un tas ir centrāls jautājums, vai tiesu vara var funkcionēt. Tiesu vara var funkcionēt tikai tad, ja tai ir sabiedrības uzticība, jo atšķirībā no politiskās varas, kur šī uzticība patiešām ir jāatmaksā (ja neatmaksā, tad politiskā vara tiek izmainīta), tiesu vara netiek tādā veidā

izmainīta, jo tiesneši citu iemeslu dēļ, kā mēs zinām, ir neatkarīgi un pamatā arī tiek iecelti uz mūžu. Līdz ar to uzticība tiesu varai ir centrālāks jautājums nekā uzticība politiskai varai. Un kur šo uzticību mēs ņemam? Mēs uzticamies viņu profesionalitātei un godaprātam.

III

Mediji šo uzticību var gan graut, gan vairot. Un šajā mirklī rodas žurnālista atbildība par to, ka viņš ar savu informāciju un viedokli var ietekmēt tiesu varu tādā veidā, ka tā nevar pietiekoši labi funkcionēt. Jo nav tikai sprieduma. Spriedums parasti attiecas uz divām personām – uz to, kurš ir vinnētājs, un uz to, kurš ir zaudētājs. Taču netiešā veidā spriedums attiecas arī uz visu sabiedrību, proti, vai mēs uzskatām, ka tiesa spriež taisnīgi vai netaisnīgi, un tur lielā mērā ir svarīga tieši šī mediju izpratne.

Manipulēts un tendenciozi veidots sabiedrisks viedoklis rada spiedienu uz tiesu, un tas var novest pie sabiedrības ieskata, ka, piemēram, taisnīgs spriedums var būt arī tāds spriedums, kas ir pretlikumīgs, jo tas ir sabiedrības ieskatā taisnīgs, taču pretrunā ar likumu. Pie šādiem apstākļiem (īpaši, kad publiskajā telpā faktos balstīta informācija nav dominējošā) tiesnesim kā visaugstākajai autoritātei sabiedrības acīs ir jāspēj tiesas darbu skaidrot vieglā, uztveramā un saprotamā veidā, vienlaikus saglabājot savu integritāti un spriežot tiesu tā, kā, viņaprāt, tas būtu pareizi un taisnīgi, neraugoties uz sabiedrības viedokli. Mēs zinām, ka ir gadījumi, kad tas tā ne vienmēr ir. Tāpēc ir ļoti svarīga tiesneša personība, vai tā ir spējīga izturēt šo mediju spiediena testu.

IV

Tiesu sistēma attīstās, un ir daudz darīts, lai stiprinātu tiesu reputāciju un autoritāti. Paturot prātā, ka augsta tiesu varas autoritāte ir svarīga visai valstij, ir būtiski veicināt sabiedrības izpratni par tiesu darbu. Un tas ir tas, ko Strupiša kungs teica, ka viens no žurnālistu uzdevumiem ir atbildīgi ziņot par tiesu darbu. Atbildīgi ziņot nenozīmē nekritiski ziņot, vienkārši pārstāstot to, ko tiesa ir teikusi vai nu spriedumā, vai atsevišķos preses paziņojumos, bet gan kritiski izvērtēt šo tiesas darbu.

Kritiski izvērtēt nozīmē argumentēti izvērtēt, un man jāsaka, ja mēs skatāmies ziņas par spriedumiem, es redzu, ka diezgan grūti ir atrast argumentētus tiesu darba izvērtējumus. Tas ir aicinājums žurnālistiem attīstīt savu novirzienu tiesu darba atspoguļošanai. Starptautiskos medijos strādā žurnālisti, kuri ir specializējušies tiesu reportāžu veidošanās. Pie mums tā nav. Es nedomāju, ka tādi cilvēki, kuri tikai specializētos uz to, būtu vajadzīgi, bet ir vajadzīgi žurnālistu, kuri, cita starpā, spēj atbildīgi un jēgpilni ziņot un kritiski izvērtēt tiesu darbu. Tā ir mana vēlme un novēlējums žurnālistiem.

V

Savukārt mana vēlme un novēlējums tiesnešiem ir spriest tiesu neatkarīgi no mediju vērtējuma tā, kā tie autonomi vērtē tiesību sistēmu un kā tie uzskata to par taisnīgi

piemērojamu konkrētajā gadījumā, bet, galvenais, vienlaikus prast izskaidrot tiesas spriedumu vai argumentāciju cilvēkiem (kuriem nav juridisku zināšanu) saprotamā valodā. Man pašam par spīti manām zināšanām, nesēn lasot vienu spriedumu, bija jāpiepūlas, lai saprastu, kas tur teikts. Tādēļ varbūt varētu tikt ieviesta prakse, kāda ir Anglosakšu valstīs, ka tiesas spriedums (tikpat labi arī administratīvs akts) vienlaikus tiek izskaidrots gan “juridiskā valodā”, gan vienkāršā, sabiedrībai uztveramā valodā. Tas būtu mans ierosinājums kontekstā ar šo grāmatu, kas pirmo reizi tiesību zinātnē koncentrējas uz šo problēmu par komunikāciju starp tiesu un medijiem vai pat plašāk – starp tiesu un sabiedrību.

VI

Šīs grāmatas saturs ir ārkārtīgi svarīgs abām pusēm – gan žurnālistiem, gan tiesnešiem (tai skaitā juristiem). Es pat teiktu, ka kopumā visai sabiedrībai. Tāpēc liels paldies Baloža kungam par šo iniciatīvu, kā arī visiem autoriem par līdzdalību!